

ב"ה

וְשִׁנְנֵנוּ

**ביאור פסוקי
התנ"ך על פי רבותינו
הפרשנים.**

ספר חגי

יו"ל ע"י

www.otzar.org.il

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת:

מ"ר הרה"ג ר' אברהם אלקנה בן הרב שלמה זלמן שפירא – ראש ישיבת
מרכז הרב

הקדוש דורון בן מקוננט מוהרטה הי"ד

הקדוש יונדב חיים בן צמח יהודה הירשפלד הי"ד

הקדוש רועי אהרון בן יעקב רוט הי"ד

הקדוש שגב פניאל בן אלישב אביחיל הי"ד

הקדוש יונתן יצחק בן דרור אלדר הי"ד

הקדוש נריה בן יצחק כהן הי"ד

הקדוש אברהם דוד בן נפתלי מוזס הי"ד

הקדוש יוחאי בן טוביה ליפשיץ הי"ד

ר' יוסף חיים בן ר' יצחק ז"ל

ר' אהרן בן ר' ישראל מנחם ז"ל

אבישי יצחק בן ר' משה אריה הי"ד

שלום בן יהושע ז"ל

ר' שלמה בן דוד מרדכי מרמורשטיין ז"ל

א. נבואת חגי לזרובבל ויהושע:

(א) **בְּשַׁנַּת שְׁתַּיִם לְדִרְיוֹשׁ הַמֶּלֶךְ** בשנה השנייה למלכותו של דריוש מלך פרס, בנו של אחשורוש. דריוש זה הוא אותו דריוש שנתן רשות לעם ישראל לבנות את בית המקדש (בתחילה נתן כורש רשות לעם ישראל לבנות את בית המקדש, אך לאחר מכן צרי יהודה גרמו לכך שכורש יחזור בו ועבודת בית המקדש התבטלה למשך כשמונה עשרה שנים עד שדריוש בן אחשורוש נתן רשות מחדשת לעם ישראל להמשיך ולבנות את בית המקדש),¹ **בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁשִׁי בַּיּוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ** בתאריך א' אלול (לשנה השנייה של מלכותו של דריוש),² **הָיָה דְבַר יְקֹנָק בֶּן חַגִּי הַנְּבִיא** (בתאריך א' אלול בשנה השנייה למלכות דריוש) היה דבר נבואה מאת ה' אל חגי הנביא,³ **אֵל זְרֻבָּבֶל בֶּן שְׁאֲלֵתִיאֵל פָּתַח יְהוּדָה וְאֵל יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל** (דבר הנבואה של חגי) היה אל זרובבל נכדו של שאלתיאלי שהיה מושל בארץ יהודה ויהושע בן יהוצדק הכהן הגדול,⁴ **לְאָמֹר** כך אמר ה' לומר בדברי הנבואה שלו אל שאלתיאלי ויהושע:⁵ **(ב) כֹּה אָמַר יְקֹנָק**

¹ **מצודות. רש"י** בשם חז"ל כתב שדריוש זה הוא בנה של אסתר המלכה. **רד"ק:** חישב שרק עתה מלאה תקופת שבעים השנה שבהם גלה עם ישראל מארץ ישראל ולכן רק עתה היה ניתן לחזור ולבנות את בית המקדש. **מלבי"ם:** משעת חורבן הגלות הראשון על ידי סנחריב, העמיד ה' נביאים לעם ישראל שניבאו על הגאולה, ולו היה עם ישראל זוכה לכך על ידי מעשיו, הוא היה נגאל כבר בימי חזקיהו או יאשיהו. אולם, בגלל שעם ישראל לא זכה לגאולה, הוא גלה לבבל, והגאולה האמיתית הייתה צריכה להיות לאחר שבעים שנה, אך כאשר ה' ראה שאם עם ישראל לא ייגאל הוא ייצא מכלל הדת, פקד ה' את עם ישראל פקידה מועטת בימי כורש, ועלו איתם מאנשי כנסת הגדולה, וזאת למרות שעדיין לא הגיע זמן הגאולה.

² **א"ע** הקשה שבכל מקום שכתוב "בחודש", הכוונה לתחילת החודש, ואם כן לכאורה אין צורך שהפסוק יציין שמדובר על היום הראשון של החודש, שהרי גם לולי היה זה נכתב היינו יודעים זאת.

³ **תרגום.**

⁴ **מצודות** ולשיטתו היה זרובבל נכדו של שאלתיאלי ובנו של פדיה. **רד"ק** הסיבה שזרובבל נקרא בנו של שאלתיאלי למרות שהיה נכדו היא אולי משום ששאלתיאלי היה נכד יותר מפדיה. **א"ע:** שאלתיאלי היה דודו של זרובבל, אלא שזרובבל נקרא בנו משום שהוא (שאלתיאלי) גידל אותו בתוך ביתו. כמו"כ הוסיף שיהוצדק, אביו של יהושע, שימש ככהן גדול בסוף ימי בית המקדש הראשון ולכן יהושע הוא שמונה לתפקיד של הכהן הגדול (למרות שכל עוד לא נבנה בית המקדש היה זה רק תפקיד מייצג, אך לא הייתה עבודה בבית המקדש שהכהן הגדול היה ממונה עליה). זוהי גם הסיבה שעזרא הסופר לא שימש בעצמו ככהן גדול. **בפרק ב' פסוק ב'** כתב שזרובבל הוקדם ליהושע משום שכבוד המלכות גדולה מכבוד הכהונה. **בפרק ב' פסוק יא'** כתב שהכהנים היו מקריבים קרבנות על המזבח תשע עשרה שנה לפני בניין בית המקדש. **רד"ק:** יהוצדק היה אחיו של עזרא הסופר.

⁵ עפ"י **הגר"א** בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א' וכן משמע **מרד"ק** במקום. ועיין באוצר מפרשי התורה על פרשת וארא מה שהארכנו שם בביאור המילה "לאמר" והבאנו את דברי **הא"ע** על המקום האומר שבמקומו פירוש המילה שונה מאשר פירושה בתורה.

צְבָאוֹת כך אמר ה' צבא-ות: **לְאמֹר** כך אמר ה' לומר לכם (יש כאן פירוט של דבר הנבואה),⁶ **הָעַם הַזֶּה אָמְרוּ לֹא עֵת בָּא עֵת בֵּית יְקֹנָן לְהִבְנוֹת** (כך אמר ה'): העם הזה, עם ישראל, אומר שעוד לא הגיע הזמן לבנות את בית המקדש (אך אין הדבר כן, אלא הגיע הזמן לבנות את בית המקדש).⁷ הסיבה שעם ישראל סברו שלא הגיע הזמן לבנות את בית המקדש היא בגלל שצרי יהודה הצליחו למנוע מהם את הקמת בית המקדש לאורך שמונה עשרה שנים, אולם הנביא מסביר שהסיבה שעם ישראל עדיין לא הצליח לבנות את בית המקדש היא בגלל שעדיין לא עברה תקופת שבעים השנה של גלות בבל, ועכשיו, בשנה השנייה למלכות דריוש, כבר הסתיימה תקופת שבעים השנה וניתן לבנות את בית המקדש.⁸

ב. נבואת חגי לעם ישראל:

(ג) **וַיְהִי דְבַר יְקֹנָן בְּיַד חֲגִי הַנְּבִיא** היה דבר נבואה מאת ה' אל חגי הנביא,⁹ **לְאמֹר** כך אמר ה' לחגי הנביא לומר בדברי הנבואה שלו אל שאלתיאל ויהושע¹⁰: (ד) **הֲעֵת לָכֶם אַתֶּם לְשִׁבֵת בְּבֵתְכֶם סְפוּנִים** האם ייתכן שאתם (עם ישראל) תשבו עכשיו בבתיים שיש מעליהם תקרה העשויה מנסרים של עצי ארז,¹¹ **וְהַבֵּית הַזֶּה חָרַב** ובית המקדש יהיה חרב באותו הזמן? הנביא אומר שלא ייתכן שעם ישראל יישב בבתיים בעוד בית המקדש, ביתו של ה', עומד בחורבנו.¹² (ה) **וְעַתָּה כֹּה אָמַר יְקֹנָן צְבָאוֹת** ועכשיו, כך אמר ה' צבא-ות: **שִׁמּוּ לְבַבְכֶם עַל דְּרִכֵיכֶם** שימו לב למעשיכם (כפי שמיד יוסבר בעז"ה)¹³: (ו) (I) **וְרַעְתֶּם הַרְבֵּה וְהָבֵא מְעַט** זרעתם את השדות בכמות גדולה של

⁶ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁷ מצודות.

⁸ רש"י. רד"ק: יש כאן טענה על עם ישראל שהיה אסור להם להתייאש מלבנות את בית המקדש (למרות שלא הצליחו עדיין בגלל שלא עברה תקופת שבעים השנה מגלות בבל) משום שהם היו צריכים להתעורר מעצמם על בניית בית המקדש והיו צריכים להבין שיש סיבה לכך שהקב"ה העלה אותם מארץ בבל והיא על מנת שיבנו את בית המקדש. **מלבי"ם**: עם ישראל אמר שאין זה הזמן לבנות את בית המקדש, היות והם סברו שיהיו ניסים גדולים לפני שבית המקדש ייבנה, והם עוד לא ראו את הניסים הגדולים האלה.

⁹ **תרגום. מלבי"ם**: חלק מהסימן לעם ישראל שצריך לבנות את בית המקדש היה שהנבואה חזרה.

¹⁰ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹¹ תרגום.

¹² תרגום.

¹³ מצודות.

זרעים ולמרות זאת הבאתם לביתכם רק מעט יבול,¹⁴ (2) **אָכּוּל וְאִין לְשִׁבְעָה** אתם אוכלים מאכלים אך אינכם שבעים לאחר האכילה משום שיש קללה שלא תהיו שבעים,¹⁵ (3) **שָׁתוּ וְאִין לְשִׁבְרָה** אתם שותים הרבה יין אך אין אתם משתכרים משום שליין אין טעם,¹⁶ (4) **לְבוּשׁ וְאִין לְחֵם** לֹא אתם מתלבשים בלבוש אך אינכם מצליחים להתחמם על ידו,¹⁷ (5) **וְהַמְשִׁתְּכֶם אֶל צְרוּר נְקוּב** ומי שמצליח להרוויח כסף למחייתו, נחשב הדבר כאילו שהוא שם את כסף בתוך ארנק שיש בו חור, והכסף יוצא מיד מהארנק כך שאין תועלת בכסף זה.¹⁸ הנביא אומר לעם ישראל שהם אינם רואים הצלחה במעשה ידיהם (ומביא חמש דוגמאות לכך) ומתרה בהם שהסיבה שהם אינם רואים הצלחה היא משום שהם לא בנו את בית המקדש: (ז) **כֹּה אָמַר יְקֹקֶץ צְבָאוֹת** כך אמר ה' צבאות: **שִׁימוּ לְבַבְכֶם עַל דְּרָכֵיכֶם** שימו לב למעשיכם: (ח) **עָלוּ הָהָר וְהִבֵּאתֶם עֵץ** תעלו להר ותביאו משם עצים (לצורך בניית בית המקדש),¹⁹ **וַיִּבְנוּ הַבַּיִת** ותבנו את בית המקדש, **וְאֶרְצָה בּוֹ וְאֶכְבְּדָהּ** ואני (ה') אתרצה להשרות את שכינתי בבית המקדש שתבנו ועל ידי כך אני אתכבד.²⁰ הנביא אומר שלמרות שבית המקדש השני יהיה קטן יותר מבית המקדש הראשון ופחות מכובד ממנו, ולמרות שיהיו חסרים שם חלק מדברי הקדושה שהיו בבית המקדש הראשון (כגון ארון הברית), הקב"ה עדיין יתרצה להשרות את שכינתו שם,²¹ **אָמַר יְקֹקֶץ** כך אמר ה' (לבנות את בית המקדש ושהקב"ה יתרצה להשכין שם את שכינתו): (ט) **הַנְּבִיא מְזַהֵר אֶת עַם יִשְׂרָאֵל** מה עתיד לקרות אם הם לא יבנו את בית המקדש: **פְּנֵה אֶל הָרְבֵה וְהִנֵּה לְמַעַט** אתם

¹⁴ **מצודות. רש"י:** קללה זו היא כעונש על שביטלו את מצוות הביכורים (על ידי שנמנעו מבניית בית המקדש). **מהר"י קרא:** מטרת הפסוק לומר שעם ישראל יכול להבין שבימי דריוש לא היה הזמן עדיין לבנות את בית המקדש משום שהם לא ראו ברכה במעשה ידיהם.

¹⁵ **מצודות. רש"י:** קללה זו היא כעונש על שעם ישראל ביטל את המנחות (על ידי שנמנעו מבניית בית המקדש).

¹⁶ **מצודות. רש"י:** קללה זו היא כעונש על שעם ישראל ביטל את נסכי היין (על ידי שנמנעו מבניית בית המקדש).

¹⁷ **מצודות. רש"י:** קללה זו היא כעונש על שעם ישראל ביטל את עשיית בגדי הכהונה.

¹⁸ **מצודות.**

¹⁹ **מצודות.**

²⁰ **תרגום.**

²¹ **רש"י + מצודות. מהר"י קרא** הביא את דברי הגמרא במסכת בבא בתרא האומרת שהיו דברים שהיו מכובדים יותר בבית המקדש השני ממה שהיה בבית המקדש הראשון: אם זה שבית המקדש השני עמד עשר שנים יותר מבית המקדש הראשון או שבית המקדש השני היה גבוה יותר בעשר אמות מבית המקדש הראשון.

תפנו אל השדה כדי להביא הביתה הרבה תבואה, אך יהיה לכם רק מעט תבואה,²² **וְהִבֵּאתֶם הַבֵּית וְנִפְחָתִי בּוֹ** וגם את מעט התבואה שתביאו אל ביתכם, אני (ה') אנפח עליו רוח מפני. הקב"ה מדמה את הרקבת והשמדת התבואה שעם ישראל יביא אל ביתו כאילו תצא רוח מפיו של הקב"ה ותנשב עליו ועל ידי כך הוא יירקב,²³ **יַעַן מָה וְאִם** תשאלו מדוע באה הצרה הזאת עליכם,²⁴ **נְאֻם יְקֹוֹק צְבָאוֹת** (אם תשאלו מדוע באה הצרה הזאת עליכם) יענה לכם ה' צבא-ות,²⁵ **יַעַן בֵּיתִי אֲשֶׁר הוּא חָרַב וְאַתֶּם רְצִים אִישׁ לְבֵיתוֹ** הסיבה שתבוא עליכם הקללה הזו היא משום שהבית שלי, בית המקדש, חרב, ואתם רצים כל אחד לביתו ולא אכפת לכם שבית המקדש לא נבנה²⁶: **(י) עַל בֶּן עֲלֵיכֶם** בגלל החטאים שלכם,²⁷ **כִּלְאוּ שָׁמַיִם מִטָּל** השמים נמנעו מלהוריד טל (למרות שבדרך כלל הטל לא נעצר),²⁸ **וְהָאָרֶץ כְּלָאָה יְבוּלָהּ** והארץ נמנעה מלתת את יבולה²⁹: **(יא) וְאֶקְרָא חָרַב עַל הָאָרֶץ וְעַל הַהָרִים** ואני (ה') אגזור שהארץ תהיה יבשה ושההרים יהיו יבשים,³⁰ **וְעַל הַדָּגָן וְעַל הַתִּירוֹשׁ וְעַל הַיְצִהָר וְעַל אֲשֶׁר תּוֹצִיא הָאֲדָמָה** וכן אני (ה') אגזור על התבואה, על ענבי היין, על זיתי השמן ועל שאר גידולי הקרקע – שהם יירקבו ושתבוא עליהם קללה,³¹ **וְעַל הָאָדָם וְעַל הַבְּהֵמָה** וכתוצאה מכך שאגזור שהארץ תהיה יבשה, גם בני האדם ובעלי החיים יהיו חולים ותבוא עליהם קללה,³² **וְעַל כָּל יְגִיעַ כַּפַּיִם** וכן תבוא קללה על כל מה שאתם עוסקים בו³³: **(יב) וַיִּשְׁמַע זָרְבָבֶל בֶּן שְׁלֹתִיאֵל וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְכָל שְׂאֵרֵית**

²² מצודות.

²³ מצודות.

²⁴ מצודות.

²⁵ מצודות.

²⁶ מצודות. מלבי"ם: עד עתה היה המצב שבו לעם ישראל לא היה הצלחה במעשי ידיו. עכשיו אומר הקב"ה שאם הם לא יבנו את בית המקדש, הדברים יבואו עליהם בתור עונשים.

²⁷ תרגום. א"ע: הסיבה שכתוב "עליכם" היא משום שהשמים נמצאים מעל גבי הראשים של עם ישראל.

²⁸ מצודות.

²⁹ מצודות.

³⁰ מצודות. רד"ק: יש גידולי קרקע שגדלים יותר טוב מאשר במישור. א"ע: הסיבה שהנביא השתמש בלשון "חרב" כדי לתאר את היובש היא כתפארת המליצה בגלל שעל בית המקדש נאמר שהוא חרב.

³¹ מצודות. רד"ק: הסיבה שהנביא הזכיר דווקא את אלה היא משום שהם עיקרי גידולי הקרקע שעליהם ח' האדם ולאחר מכן חזר וכלל את כל גידולי הקרקע.

³² מצודות.

³³ מצודות.

הָעַם בְּקוֹל יְקֹנֶה אֱלֹהֵיהֶם זָרֻבְבֶל בֶּן שַׁלְתַּיָּאל (שהיה המושל בארץ יהודה) ויהושע בן יהוצדק הכהן הגדול וכל שאר עם ישראל שמעו את דברי ה', שהם חייבים לבנות את בית המקדש,³⁴ וְעַל דְּבַרֵי חֲגִי הַנְּבִיא כַּאֲשֶׁר שָׁלְחוּ יְקֹנֶה אֱלֹהֵיהֶם וכן שמע עם ישראל את דברי הנבואה ששלח ה' ביד חגי הנביא כדי לומר להם. הכוונה לעונשים שיבואו עליהם באם הם לא יבנו את בית המקדש,³⁵ וַיִּרְאוּ הָעַם מִפְּנֵי יְקֹנֶה הַעַם הַתְּמַלֵּא בִירָאָה מֵהַעֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁהִ' אָמַר שִׁבִיבֵי עֲלֵיהֶם בִּאִם לֹא יִבְנוּ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ:³⁶

(יג) וַיֹּאמֶר חֲגִי מִלְאֲךָ יְקֹנֶה חֲגִי הַנְּבִיא שֶׁהוּא שָׁלַח הִ' אָמַר,³⁷ בְּמִלְאָכֹת יְקֹנֶה לְעַם חֲגִי אָמַר אֶת הַדְּבָרִים בְּשִׁלְיָחוֹתָיו שֶׁל הִ',³⁸ לְאֹמֶר כֹּךְ אָמַר חֲגִי אֶל הָעַם,³⁹ אֲנִי אֶתְּכֶם נְאֻם יְקֹנֶה (חגי אמר אל העם בשליחותו של ה') אֲנִי (ה') אֶהְיֶה בְּעִזְרַתְכֶם אָמַר הִ'. עַם יִשְׂרָאֵל עֲדִיין פָּחַד לִבְנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִשּׁוּם שֶׁהוּא פָּחַד מִתְּגֹבֶת הַגּוֹיִים, וְלִכֵּן הִ' הַבְּטִיחַ לָהֶם שֶׁהוּא יִהְיֶה בְּעִזְרַתָּם וְשֶׁאֵין לָהֶם מִמָּה לִפְחַד:⁴⁰ (יד) וַיַּעַר יְקֹנֶה אֶת רוּחַ זָרְבָבֶל בֶּן שַׁלְתַּיָּאל פָּחַת יְהוּדָה הִ' הָעִיר אֶת רְצוֹנוֹ שֶׁל זָרֻבְבֶל בֶּן שַׁלְתַּיָּאל מוֹשֵׁל יְהוּדָה לִבְנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,⁴¹ וְאֶת רוּחַ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדֵק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְכֵן הָעִיר הִ' אֶת רְצוֹנוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדֵק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל לִבְנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,⁴² וְאֶת רוּחַ כָּל שְׂאֵרֵי הָעַם וְכֵן הָעִיר הִ' אֶת רְצוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,⁴³ וַיִּבְאוּ וַיַּעֲשׂוּ מִלְאָכָה בְּבֵית יְקֹנֶה צְבָאוֹת אֱלֹהֵיהֶם זָרֻבְבֶל, יְהוֹשֻׁעַ וְשָׂאֵר עַם יִשְׂרָאֵל בָּאוּ וַעֲשׂוּ אֶת הַמְּלָאכָה שֶׁהִיָּתָה דְרוֹשָׁה לִבְנֵיית בֵּית הַמִּקְדָּשׁ:⁴⁴ (טו) בְּיוֹם עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ בִּשְׁשֵׁי בִשְׁנַת שְׁתַּיִם לְדָרְיוֹשׁ הַמֶּלֶךְ הַתְּחִלַּת הַהַכְּנוּת לִבְנֵיית בֵּית הַמִּקְדָּשׁ

³⁴ א"ע.

³⁵ עפ"י מצודות.

³⁶ מצודות.

³⁷ מצודות.

³⁸ מצודות.

³⁹ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁴⁰ תרגום + מצודות. מהר"י קרא: הכוונה היא שהנביא חגי מסביר שהסיבה שצרי יהודה הצליחו למנוע את המשך בניית בית המקדש היא משום שהדבר היה מאת ה' (שעוד לא עברו שבעים השנים של גלות בבל).

⁴¹ מצודות. רד"ק: הסיבה שהיה צריך שה' יעורר אותם היא משום שהם פחדו מצרי

יהודה.

⁴² מצודות.

⁴³ מצודות.

⁴⁴ מצודות.

(סיתות האבנים וניסור העצים ששימשו לבניין בית המקדש) הייתה בתאריך כד' אלול
בשנה השנייה לדריוש המלך⁴⁵:

חגי פרק ב

(א) **בְּשִׁבְעֵי בַעֲשָׂרִים וְאַחַד לַחֲדָשׁ** בתאריך כא' תשרי,⁴⁶ **הָיָה דְבַר יְקֹזֵק בְּיַד חֲגִי**
הַנְּבִיא (בתאריך כא' תשרי) היה דבר נבואה מה' לחגי הנביא,⁴⁷ **לְאָמֹר** כך אמר ה' לחגי
בדברי נבואתו⁴⁸: **(ב) אָמַר נָא אֶל זְרַבְבָּל בֶּן שְׁלֵתִיאֵל פַּחַת יְהוּדָה וְאֶל יְהוֹשֻׁעַ בֶּן**
יְהוֹצָדֵק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל (ה' אמר לחגי): תאמר עכשיו לזרובבל בן שאלתיאל מושל יהודה
וליהושע בן יהוצדק הכהן הגדול,⁴⁹ **וְאֶל שְׂאֲרֵי הָעָם** וכן תאמר לשאר עם ישראל,
לְאָמֹר כך תאמר בדברי הנבואה לזרובבל, יהושע ושאר העם⁵⁰: **(ג) מִי בְכֶם הַנְּשָׂאֵר**
מִי מִבְּיַן הַזְּקֵנִים הָעוֹמְדִים כֹּאן שֵׁנֶשְׂאֵר בְּחַיִּים עוֹד מִימֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַרְאִישׁוֹן,⁵¹ **אֲשֶׁר**
רָאָה אֶת הַבַּיִת הַזֶּה בְּכְבוֹדוֹ הַרְאִישׁוֹן וראה כאן את בית המקדש הראשון בשיא
כבודו,⁵² **וּמָה אַתֶּם רְאִים אֹתוֹ עַתָּה** ועכשיו אתם תראו את בית המקדש השני בנוי
באותו מקום שבו היה בנוי בית המקדש הראשון,⁵³ **הֲלוֹא כְּמֹהוּ כְּאִין בְּעֵינֵיכֶם**
וכשאתם תשוו את היופי והפאר של בית המקדש השני ליופי והפאר של בית המקדש
הראשון, בית המקדש השני ייחשב בעיניכם ככלום. חגי הנביא אומר שאלה שראו את
בית המקדש הראשון ישוו את פאר הבניין לבית המקדש השני ויראו שבית המקדש
השני הרבה פחות מפואר⁵⁴: **(ד) וְעַתָּה לְמִרְוֹת שֶׁהַבְּנִיין שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי יִהְיֶה**
פָּחוֹת מִפּוֹאֵר מִהַבְּנִיין שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַרְאִישׁוֹן,⁵⁵ **חִזֵּק זְרַבְבָּל נְאֻם יְקֹזֵק** (למרות
שהבניין של בית המקדש השני פחות מפואר מבניין בית המקדש הראשון) זרובבל! ה'

⁴⁵ רש"י.

⁴⁶ מצודות.

⁴⁷ **תרגום. רד"ק:** השימוש בלשון "ביד חגי" בא לומר שהנבואה הייתה שליוחות בידו
שיעשו את מה שאמר להם לעשות – שעם ישראל יקיים את מה שאמר להם לעשות.

⁴⁸ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁴⁹ תרגום.

⁵⁰ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁵¹ מצודות.

⁵² מצודות.

⁵³ מצודות.

⁵⁴ מצודות.

⁵⁵ מצודות.

אמר לך להתחזק, ⁵⁶ וַחֲזַק יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדֵק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְכֹן אָמַר לְךָ ה', יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול, להתחזק, ⁵⁷ וַחֲזַק כָּל עַם הָאָרֶץ נְאֻם יְקֹוֹק וְכֹן אָמַר ה' לְכָל עַם יִשְׂרָאֵל לְהִתְחַזֵּק, ⁵⁸ וַעֲשׂוּ (ה' אמר לכם להתחזק) ושתבנו את בית המקדש השני (למרות שהוא יהיה פחות מפואר מבית המקדש הראשון), ⁵⁹ כִּי אֲנִי אֶתְכֶם (עליכם להתחזק ולבנות את בית המקדש השני) כיוון שאני (ה') אהיה בעזרתכם ואשפיע לכם טובה על ידי בית המקדש השני, ⁶⁰ נְאֻם יְקֹוֹק צְבָאוֹת כֹּךְ אָמַר ה' צְבָאוֹת-וְהָאֵל הַדְּבָר אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתְּכֶם בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם בְּנוֹסֵף לְבַנְיִן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, עליכם לעשות את מה שכרתי איתכם (בני ישראל) כשיצאתם ממצרים, עליכם לקיים את התורה והמצוות שעליהם כרתתי איתכם ברית בשעה שיצאתם ממצרים, ⁶² וְרוּחִי עֹמֵד בְּתוֹכְכֶם וְרוּחַ הַנְּבוּאָה עֲדִיךְ עֹמֵד בְּתוֹכְכֶם, ⁶³ אֵל תִּירָאוּ וּמִכּוּוֹן שְׂרוּחַ הַנְּבוּאָה עוֹד עֹמֵד בְּתוֹכְכֶם, אל לכם לפחד, משום שעל ידי הנבואה אתם תצליחו במעשי ידכם ⁶⁴: (ו) כִּי כֹה אָמַר יְקֹוֹק צְבָאוֹת עליכם להתחזק משום שכך אמר ה' צְבָאוֹת-וְהָאֵל עוֹד אֶחָד עֵתִיד לְהִיבְנוֹת בֵּית מִקְדָּשׁ אֶחָד, בית המקדש השני, ⁶⁶ מְעַט הִיא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי יַעֲמוֹד עַל תֵּילוֹ רַק לְתַקּוּפָה קְצֵרָה, ⁶⁷ וְאֲנִי מְרַעֵשׂ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וְאֶת הַיָּם וְאֶת הַחֲרָבָה וּבְסוּפּוֹ שֶׁל דָּבָר, אני (ה'), אחריב את בית המקדש,

⁵⁶ מצודות.

⁵⁷ מצודות.

⁵⁸ מצודות.

⁵⁹ מצודות. רד"ק: כוונת הפסוק לומר תנאי: אם תעשו כמו שאני (ה') אמרתי, אז אהיה בעזרתכם.

⁶⁰ מצודות.

⁶¹ תרגום.

⁶² מצודות.

⁶³ מצודות. מהר"י קרא: כוונת הפסוק לומר שרוח הנבואה עוד הייתה עומדת בעם ישראל לו הם היו מקיימים את התורה.

⁶⁴ מצודות.

⁶⁵ תרגום.

⁶⁶ מצודות.

⁶⁷ מצודות. רש"י: הכוונה היא שלאחר מלכות פרס, תהיה עוד ממלכה שתקום ותשלוט על עם ישראל, מלכות יוון, אלא ששלטון יוון יהיה שלטון קצר. רד"ק: הכוונה היא שתהיה עוד טובה אחת שה' יעשה מלבד הטובה של בנין בית המקדש, כאשר הכוונה לחנוכת בית המקדש על ידי החשמונאים או לבנין הורדוס. פירוש "מעט היא" לפי זה הוא שקל בעיני ה' לעשות לעם ישראל ישועה. א"ע כתב פירוש נוסף על "מעט היא" כשהכוונה היא שהישועה הנוספת תבוא בקרוב. מהר"י קרא: הכוונה לשיעבוד תחת ממשלת בבל שהתמשכה מעט לאחר בנין בית המקדש. מלבי"ם: הכוונה היא שרוח ה' העומדת בתוך בני ישראל היא מעט ואינה יכולה לפעול הרבה, ולכן צריך עוד רוח אחת שתפעל וזה יקרה רק אחרי שעם ישראל יוסיף למעשיו הטובים.

והדבר ייחשב כאילו הרעשתי את השמים, הארץ, הים והיבשה שכולם יילחמו בבית המקדש ויחריבו אותו. הנביא מדמה את חורבן בית המקדש למלחמה שבה השמים, הארץ, הים והיבשה כולם נלחמים בו⁶⁸: (ז) **וְהִרְעַשְׁתִּי אֶת כָּל הַגּוֹיִם וּבַעֲתִיד, במלחמת גוג ומגוג, אני (ה') ארעיש את כל הגויים, כל הגויים יבואו ויילחמו בירושלים,**⁶⁹ **וּבָאוּ חֲמֹדַת כָּל הַגּוֹיִם וְאוֹתָם גּוֹיִים יִבְיֹאוּ אִתְּם לְמַלְחָמָה אֶת הָאוֹצְרוֹת הַיְקָרִים שֶׁלָּהֶם,**⁷⁰ **וּמִלְאֲתֵי אֶת הַבַּיִת הַזֶּה כְּבוֹד וְאֵז אֲנִי (ה') אִמְלֵא אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּכְבוֹד, משום שהגויים יפסידו במלחמה נגד ישראל, ועם ישראל יוכל לקחת את כל האוצרות שהם הביאו איתם ולהכניסם לבית המקדש,**⁷¹ **אָמַר יְקִיָּק צְבָאוֹת כִּךְ אִמַּר ה' צְבָאוֹת: (ח) לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב כֹּל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב שֵׁיךְ לִי (ה'), וממילא אני יכול לגרום לגויים להביא איתם למלחמה את הכסף והזהב,**⁷² **נָאִם יְקִיָּק צְבָאוֹת כִּךְ אִמַּר ה' צְבָאוֹת: (ט) גְּדוֹל יְהִיָּה כְבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאֲחֵרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן אָמַר יְקִיָּק צְבָאוֹת ה' צְבָאוֹת אִמַּר שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי יִהְיֶה מְכֻבָּד יוֹתֵר מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן.⁷³ בחז"ל נחלקו אם הכוונה שבית המקדש השני היה בנוי עשר שנים יותר מבית המקדש הראשון או שהכוונה היא שבית המקדש השני היה גבוה יותר בעשר אמות מבית המקדש הראשון,⁷⁴ **וּבְמִקוֹם הַזֶּה אֶתֵּן שְׁלוֹם וְלֹאֲרוּךְ שְׁנַיִם רַבּוֹת שְׁבִית****

⁶⁸ **מצודות. מלבי"ם:** הכוונה היא שרוח הנבואה שחזרה אל עם ישראל היא מעטה, וצריך שהדור יהיה זכאי יותר לנבואה על מנת שהנבואה תחזור לגמרי כפי שהייתה בזמן בית המקדש הראשון.

⁶⁹ **מצודות. רד"ק:** הכוונה היא שה' יגרום לכך שהגויים יעקרו ממקומם כדי להביא לבית המקדש את הכסף והזהב. **א"ע:** כתב שההרעשה היא על דרך משל (כעין מה שפירש המצודות) או שהכוונה באמת שתהיה הרעשה גדולה ובכל מקום יהיו רעמים וקולות גדולים. **מלבי"ם:** לאחר שעם ישראל ייטיב את מעשיו, רוח ה' תחזור ויבואו כל האותות והניסים על עם ישראל. אז תבוא הגאולה האמיתית וכולם יאספו יחד למלחמת גוג ומגוג.

⁷⁰ **מצודות. מהר"י קרא:** חמדת כל הגויים הכוונה לארץ ישראל, והכוונה להתקפה של אלכסנדר מוקדון שהצליח לכבוש חלקים נרחבים מהעולם ורצה לכבוש אף ארץ ישראל ואת בית המקדש אך לא עלתה בידו (עיי"ש שמביא את המדרש המספר על כך).

⁷¹ **מצודות.**

⁷² **מצודות. מהר"י קרא:** בתחילה נתן כורש מספיק כסף וזהב, שהרי הוא ציווה את עבדיו לתת לצורך בית המקדש את כל מה שצריך. לאחר מכן כורש חזר בו והקציב סכום מוגבל של משאבים לצורך בניין בית המקדש, ולכן פנה ה' אל עם ישראל ואמר להם לא לדאוג משום שלמרות שכורש נתן עכשיו פחות כסף וזהב, הרי שכל הכסף והזהב שייך לה' והוא יכול לתת להם את כל מה שהם צריכים.

⁷³ **תרגום.**

⁷⁴ **רש"י. רד"ק:** כתב שיש אומרים שהכוונה לבניין הורדוס. **א"ע:** היה זה על תנאי. לו עם ישראל היה מקיים את מצוות ה', היו זוכים לכך שבית המקדש השני היה מפואר יותר מבית המקדש הראשון. ייתכן להבין מפירוש **מצודות** שהכוונה לבית המקדש השלישי.

המקדש השני יהיה בנוי, יהיה שלום בארץ ולא יהיו מלחמות,⁷⁵ **נָאִם יְקֹזֵק צְבָאוֹת** כד
 אמר ה' צבא-ות: (י) **בְּעֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה לַתְּשִׁיעֵי בְּשָׁנַת שְׁתַּיִם לְדַרְיוֹשׁ** בתאריך כדי
 כסליו בשנה השנייה למלכות דריוש,⁷⁶ **הָיָה דְבַר יְקֹזֵק אֶל חֲגֵי הַנְּבִיא** היה דבר נבואה
 מאת ה' אל חגי הנביא,⁷⁷ **לֵאמֹר** כך אמר ה' לחגי הנביא בדברי נבואתו:⁷⁸ **(יֵא) בַּה**
אָמַר יְקֹזֵק צְבָאוֹת אתה (חגי) תאמר לאלה שתתנבא אליהם שכך אמר ה' צבא-ות:⁷⁹
שְׂאֵל נָא אֶת הַכְּהֻנִּים תּוֹרָה תשאל עכשיו את הכהנים את דיני התורה, שמא שכחו
 את הדינים לאורך שנות הגלות. הכוונה היא שחגי הנביא יילך ויברר אם הכהנים עדיין
 שולטים בדיני טומאה וטהרה,⁸⁰ **לֵאמֹר** כך תשאל את הכהנים:⁸¹ **(יב) הֲיֵן יֵשָׂא אִישׁ**
בְּשָׂר קֹדֶשׁ בְּכַנֵּף בְּגֵדוֹ (זוהי השאלה שחגי הנביא צווה לשאול את הכהנים) במקרה
 ואדם יישא בכנף מעילו בשר טמא (לדוגמא: בשר נבלה), כך שכנף המעיל נטמא
 מהבשר והוא עכשיו ראשון לטומאה,⁸² **וְנָגַע בְּכַנְפוֹ אֶל הַלֶּחֶם** ואותו אדם ייגע עם כנף
 מעילו בלחם ויהפוך את הלחם להיות שני לטומאה,⁸³ **וְאֵל הַנְּזִיד** והלחם ייגע בתבשיל,
 ועל ידי כך יהפוך התבשיל להיות שלישי לטומאה,⁸⁴ **וְאֵל הַיַּיִן** והתבשיל ייגע ביין ובכך
 הפך את היין להיות רביעי לטומאה,⁸⁵ **וְאֵל שְׂמֵן** והיין ייגע בשמן ועל ידי כך ייחפך

⁷⁵ **רד"ק. מלבי"ם:** יש כאן תנאי: אם עם ישראל יקיים מצוות, אזי ה' ייתן שלום בארץ ובית המקדש השני יהיה גם בית המקדש האחרון. אולם, אם עם ישראל ימשיך לחטוא, תהיה שנאת חינם (בניגוד לשלום האמור בפסוק) ויהיה צורך בבית מקדש שלישי.

⁷⁶ **מצודות.**

⁷⁷ **תרגום.**

⁷⁸ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁷⁹ **רד"ק.**

⁸⁰ **רש"י + מצודות.**

⁸¹ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁸² **מצודות.**

⁸³ **מצודות. רד"ק:** הכוונה היא שכנף המעיל היה טמא והבשר שבו נטמא ממנו והוא שני, והבשר נגע ביין או שמן או כל מאכל אחר. בהמשך דבריו כתב שחז"ל נחלקו בשאלה שהייתה וכן נחלקו אם הכהנים טעו: יש אומרים שחגי שאל אותם על דין חמישי לטומאה ויש אומרים ששאל אותם על רביעי לטומאה אך לפני שגזרו על כך. **מהר"י קרא:** האדם נגע יחד עם השרץ שבכנף מעילו בלחם והפך את הלחם להיות ראשון לטומאה. **א"ע:** השאלה הייתה על בשר שהוא קודש ממש, שהכלי, כנף הבגד, נגע בלחם או בכל דבר אחר, האם המאכלים מתקדשים? והכהנים ענו שלא משום שהמאכלים לא נגעו בבשר עצמו ולכן הם אינם מתקדשים.

⁸⁴ **מצודות.**

⁸⁵ **מצודות.**

השמן להיות חמישי לטומאה,⁸⁶ וְאֵל כָּל מֵאֲכָל או שהתבשיל ייגע בכל מאכל אחר במקום ביון, ויהפוך את המאכל להיות רביעי לטומאה,⁸⁷ הַיִּקְדָּשׁ האם המאכל שהפך להיות רביעי לטומאה – דינו יהיה שהוא טמא?⁸⁸ וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ לֹא הכהנים ענו ואמרו לחגי הנביא שאין המאכל הרביעי לטומאה טמא, ובכך הם טעו. אמנם בחולין הדין הוא שאין רביעי לטומאה, אך כאשר מדובר על קדשים, יש דין רביעי לטומאה⁸⁹: (יג) וַיֹּאמֶר חֲגִי חָגִי שאל את הכהנים שאלה נוספת:⁹⁰ אִם יִגַע טֵמְא נִפְשׁ בְּכָל אֱלֹהֵי הַיְטָמָא אם מקור הטומאה יהיה אדם מת שהוא אבי אבות הטומאה, ואז כנף הבגד יהיה אב הטומאה, הלחם יהיה הראשון לטומאה, התבשיל יהיה שני לטומאה, והיין יהיה שלישי לטומאה – האם היין יהיה הטמא?⁹¹ וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ יֵטָמָא הכהנים ענו ואמרו שהיין יהיה טמא משום שהם ידעו את הדין שיש שלישי לטומאה⁹²: (יד) וַיַּעֲנוּ חֲגִי וַיֹּאמֶר חָגִי הנביא ענה לכהנים ואמר להם:⁹³ בֶּן הָעֵם הַזֶּה כמו שאתם רואים, העם הזה, הכהנים, אינם יודעים את התורה,⁹⁴ וְכֵן הַגּוֹי הַזֶּה וכמו שאתם רואים, הגוי הזה, הכהנים, אינם יודעים את התורה (יש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודמת),⁹⁵ לְפָנָי נֶאֱמַר יִקְרָק הכהנים נכשלו בתשובה שהם היו צריכים לענות לשאלה ששאלתי אותם בשם ה',⁹⁶ וְכֵן כָּל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וכמו שאתם טועים

---

⁸⁶ מצודות.

⁸⁷ מצודות.

⁸⁸ מצודות.

⁸⁹ מצודות.

⁹⁰ מצודות.

⁹¹ מצודות.

⁹² מצודות.

⁹³ מצודות.

⁹⁴ מצודות. מלבי"ם: פירש כמו דברי הא"ע שהשאלה הייתה על בשר קדש שנגע במאכל – האם הבשר מטהר את מה שנגע בו או לא. לפי זה מסביר המלבי"ם את ההשוואה לעם ישראל באופן אחר וסובר שעם ישראל ממהר לקבל את הטומאה (כפי הדין שפסקו הכהנים בדין השני) ואינו ממהר לקבל את הטהרה (כפי הדין שפסקו הכהנים בדין הראשון).

⁹⁵ מצודות. רד"ק הוסיף אפשרות וכתב שהכונה היא על עם ישראל ולפי זה אין כאן כפילות. כמו"כ הוסיף שהייתה כאן טענה על עם ישראל והכהנים שלא קיימו את הדינים ולא בנו את בית המקדש, אלא היו מקריבים קרבנות, וכל מה שהכהנים היו מקריבים, היה טמא בעיני ה'.

⁹⁶ מצודות.

בדין הזה ששאלתי אתכם, כך אתם טועים בעוד הלכות נוספות,⁹⁷ **וְאִשֶּׁר יִקְרִיבוּ שָׁם טָמְא הוּא** ומה שהכהנים מקריבים במזבח נחשב לטמא (משום שאינם יודעים את ההלכות), ולכן הכהנים צריכים ללמוד את ההלכות:⁹⁸ **(טז) וְעֵתָהּ וּעֲכָשִׁיו**, למרות שהכהנים עדיין אינם יודעים את ההלכות הנצרכות להקרבת קרבנות, וגם לאחר בניין בית המקדש יהיה עדיין צורך בלימוד הלכות קרבנות לפני שיהיה ניתן להחזיר את עבודת בית המקדש,⁹⁹ **שִׁימוּ נָא לְבַבְכֶם** תבינו עדיין עכשיו את ההפרש שבין הזמן שלפני התחלת בניין בית המקדש השני לזמן שלאחריו,¹⁰⁰ **מִן הַיּוֹם הַזֶּה וּמַעֲלָה** (תבינו את ההפרש) שבין היום הזה, לכל הימים שלפניו,¹⁰¹ **מִטָּרְם שׁוֹם אֲבָן אֶל אֲבָן בְּהִיכַל יִקְוֶה** (היום הזה שלפניו) שעוד לא נבנה עדיין אבן אחד ליסוד בית המקדש. הנביא אומר שלמרות שעדיין לא ניתן להקריב קרבנות בבית המקדש משום שהכהנים אינם יודעים את הלכות הקרבנות, עדיין יש עניין בבניית בית המקדש ובבניין בית המקדש יש משום התקדמות להחזרת עבודת הקרבנות¹⁰²: **(טז) מִהַיּוֹתָם בָּא אֶל עֲרֻמַּת עֲשָׂרִים וְהַיְתָה עֲשָׂרָה** כאשר אדם בא למצוא עשרים ערמות של תבואה והוא מצא רק עשרה משום שהייתה קללה בחיטים,¹⁰³ **בָּא אֶל הַיִּקְב לַחֲשֹׁף חֲמִשִּׁים פְּרוּה וְהַיְתָה עֲשָׂרִים** אדם חשב שימצא בגת מספיק יין למלא חמישים מידות יין והוא מצא רק עשרים משום שהייתה קללה גם ביינ¹⁰⁴: **(יז) הַכִּיֹּתִי אֶתְכֶם בְּשִׁדְפוֹן וּבִדְרוֹן**

⁹⁷ **מצודות. מלבי"ם:** הכוונה היא שכשם שהקדושה לא תעבור מהבשר אל המאכלים האחרים אלא אם יבלע מבשרו פנימה, כך הקדושה לא תיכנס אל האדם אלא אם כן הוא יכניס את הקדושה אליו פנימה.

⁹⁸ **מצודות. א"ע:** היה כאן משל. כשם שהבשר של קודש אינו יכול להפוך את שאר המאכלים להיות גם הם קדושים, כך המזבח עליו היו מקריבים עכשיו הכהנים אינו יכול להפוך את הקרבנות לקדושים. **מלבי"ם:** הקרבנות טמאים משום שהם אינם מוקרבים לשמה.

⁹⁹ **מצודות.**

¹⁰⁰ **מצודות. מלבי"ם:** הכוונה היא שעכשיו ישימו לב ושתהיה כוונה במעשים.

¹⁰¹ **מצודות.**

¹⁰² **מצודות. רש"י:** הכוונה לימים שלפני שהם המשיכו את בניין בית המקדש לאחר שדרושו השני נתן להם רשות לחזור ולבנות את בית המקדש. **מהר"י קרא:** שימו לב לחזור בתשובה לפני שתשימו אבן נוספת ליסוד בניין בית המקדש.

¹⁰³ **מצודות. מהר"י קרא:** על ידי כך תדעו שכאשר הנחתם את היסודות לבניין בית המקדש, עוד לא הגיע הזמן לבנותו, שהרי הייתה קללה בחיטים וביין.

¹⁰⁴ **מצודות. רש"י:** לא הייתה קללה גדולה יותר ביין מאשר בחיטים, אלא שלאדם קל יותר להתבלבל במידות היין. ובשם אבות דרבי נתן כתב שהסיבה שהנביא כתב מידה גדולה יותר של יין מאשר חיטים היא משום שהיין צריך לשמח ולכן צריך ממנו מידה יתירה. **מהר"י קרא:** הסיבה שבין הפער בין המחשבה למה שמצאו היה גדול יותר מאשר בחיטים היא משום שהיין נבלע גם בארץ.

וּבְבָרַד אֲנִי (ה') הַכִּיתִי אֶת גִּדּוּלֵי הַקֶּרֶקֶע שֶׁלְכֶם בַּמַּחְלוֹת שֶׁנִּקְרְאוֹת שִׁדְפוֹן וִירְקוֹן, וְכֵן הַכִּיתִי אוֹתָם עַל יַד הַבֶּרֶד,¹⁰⁵ אֵת כָּל מַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם וְכֵן הַכִּיתִי אֶת כָּל מַעֲשֵׂי יַדְכֶם,¹⁰⁶ וְאִין אֶתְכֶם אֵלַי וּלְמִירוֹת שֶׁהַכִּיתִי אֶת תְּבוּאֹתְכֶם וְאֵת מַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם, עַד יֵין לֹא חִזַּרְתֶּם אֵלָּי, וְלֹא רִצִּיתֶם לְבַנוֹת מַחֲדָשׁ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,¹⁰⁷ נְאֻם יְקֹזֶק כֹּךְ אָמַר ה': (יח) שִׁימוּ נָא לְבַבְכֶם עַכְשֵׁיו תְּשִׁימוּ לִבְכֶם,¹⁰⁸ מִן הַיּוֹם הַזֶּה וּמֵעַלְהָ מֵהַיּוֹם הַזֶּה וְהַלֵּאָה (כְּפִי שְׁמִיד יִפְרָשׁ),¹⁰⁹ מִיּוֹם עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה לְהַשְׁעִי מִתְאַרִיךְ כְּדִי כְּסִלְיוֹ, לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר יִסַּד הַיֵּבֶל יְקֹזֶק שִׁימוּ לְבַבְכֶם תְּשִׁימוּ לִבְכֶם לְכָל מָה שִׁיעֲשֶׂה מֵהַיּוֹם הַזֶּה, כְּדִי כְּסִלְיוֹ, שְׁבוּ הַנִּיחוּ אֶת הַיְסוּדוֹת לְבִנְיַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי. בְּכִדִי כְּסִלְיוֹ הַתְּחִילוּ לְהַנִּיחַ יְסוּדוֹת נוֹסְפִים לְבִנְיַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי בְּנוֹסֵף לְיְסוּדוֹת שֶׁהַנִּיחוּ בְּיַמֵּי כּוֹרֶשׁ¹¹⁰: (יט) הַעֲוֹד הַזֶּרַע בְּמִגּוֹרָה הָאֵם יֵשׁ עוֹד זֶרְעִים בְּמַחֲסָנֵי הַתְּבוּאָה? הֲרֵי הֵיוּ כָל כֹּךְ מַעֲט זֶרְעִים וְלִכֵּן הַיִּיתֶם מוֹכְרָחִים לְהוֹצִיא אֶת כּוֹלָם וּלְזַרְוֹעַ אוֹתָם,¹¹¹ וְעַד הַגֶּפֶן וְהַתְּאֵנָה וְהַרְמּוֹן וְעֵץ הַזֵּית לֹא נִשָּׂא וְאִפִּילוֹ עֲצֵי הַגֶּפֶן, הַתְּאֵנָה, הַרְמּוֹן וְעֵצֵי הַזֵּית לֹא הוֹצִיאוּ פִירוֹת,¹¹² מִן הַיּוֹם הַזֶּה אֲבָרְךָ אוֹלָם, מֵהַיּוֹם הַזֶּה, מִתְאַרִיךְ כְּדִי כְּסִלְיוֹ, אֲנִי (ה') אֲבָרְךָ אֶת הַתְּבוּאָה כִּיוּוֹן שֶׁהַנַּחַתְּם אֶת הַיְסוּדוֹת לְבִנְיַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי¹¹³: (כ) וַיְהִי דְבַר יְקֹזֶק שְׁנִית אֶל חַגֵי בְּעֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה לְחֹדֶשׁ הַיִּיתָה נְבוּאָה נוֹסֶפֶת לְחַגֵי הַנְּבִיא בְּכִדִי כְּסִלְיוֹ (בִּשְׁנָה הַשֵּׁנִיָּה לְדַרְיוֹשׁ),¹¹⁴ לְאָמַר כֹּךְ נֹאמַר בְּנְבוּאָה לְחַגֵי¹¹⁵: (כא) אָמַר אֶל זְרַבְבָּל פַּחַת יְהוּדָה (ה' נִבֵּא אֶת חַגֵי) תֹאמַר לְזֶרְבַבְּבֵל מוֹשֵׁל יְהוּדָה,¹¹⁶ לְאָמַר כֹּךְ תֹאמַר לְזֶרְבַבְּבֵל:¹¹⁷

¹⁰⁵ מצודות.

¹⁰⁶ מצודות.

¹⁰⁷ מצודות. מלבי"ם: כיוון שעם ישראל בנה את בית המקדש ללא כוונה, ה' הכה וקילל את מעשי ידיהם.

¹⁰⁸ מצודות.

¹⁰⁹ מצודות.

¹¹⁰ מצודות.

¹¹¹ מצודות. רש"י: עוד לא זרעתם בשנה זו, אך עכשיו כשתזרעו, תהיה ברכה במעשי ידיכם. רד"ק: מעתה ה' יברך את הזרעים שנשארו במגורה, וכך הם יהיו שבעים ממה שנשאר שם.

¹¹² מצודות. רד"ק: העצים לא הוציאו פירות משום שהעונה שלהם אינו בכסליו אך הזית לא הוציא פירות למרות שהייתה זאת עונתו משום המארה שהייתה בפירות.

¹¹³ מצודות.

¹¹⁴ תרגום.

¹¹⁵ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹¹⁶ תרגום.

אֲנִי מְרַעֵשׂ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי (ה') מרעיש את השמים ואת הארץ. הכוונה היא שה' עתיד להחריב את בית המקדש השני והנביא מדמה את המהומה הגדולה שתהיה בחורבן בית המקדש להרעשת השמים והארץ¹¹⁸: **וְהִפְכֹתִי כְּסֵא מַמְלָכוֹת** אבל בסוף, כאשר תגיע הגאולה, אני (ה') אתנקם מאותם ממלכות ואהפוך את כסאות ממלכתם,¹¹⁹ **וְהִשְׁמַדְתִּי חֹזֶק מַמְלָכוֹת הַגּוֹיִם** ואני (ה') אשמיד את ממלכות הגויים החזקות,¹²⁰ **וְהִפְכֹתִי מִרְכָּבָה וּרְכָבֶיהָ** ואני (ה') אהפוך את המרכבות של אותם ממלכות ואת הרוכבים על המרכבות,¹²¹ **וְיָרְדוּ סוּסִים וּרְכָבֵיהֶם אִישׁ בְּחָרָב אָחִיו** והסוסים והרוכבים של הממלכות האחרות ירדו לקבריהם משום שהם ייהרגו על ידי אחיהם. הכוונה היא שתהיה מהומה כל כך גדולה, עד שחילי האויב יתבלבלו ויהרגו זה את זה¹²²: **(כג) בַּיּוֹם הַהוּא נָאִם יְקִיָּק צְבָאוֹת ה' צבאות אמר שביום הגאולה,**¹²³ **אֶקְחֶדָּ זָרְבָבֶל בֶּן שְׂאֵל־תַּיֵּאל עַבְדִּי** אני (ה') אקח את אחד מצאצאיו של זרובבל עבדי. הכוונה היא למשיח,¹²⁴ **נָאִם יְקִיָּק** כך אמר ה',¹²⁵ **וְשִׁמְתִּיךָ כַּחוֹתֶם** אתה (זרובבל) תהיה לי (ה') כחותם. כשם שחותם נמצא כל הזמן על ידו של בעל החותם, כך אהבת ה' לזרובבל לא תסור לעולמים,¹²⁶ **כִּי בְּךָ בְּחַרְתִּי** (אתה תהיה לי כחותם) כיוון שאני (ה') בחרתי בך ובצאצאיך להיות למלך המשיח,¹²⁷ **נָאִם יְקִיָּק צְבָאוֹת** כך אמר ה' צבאות:

---

¹¹⁷ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹¹⁸ **מצודות. רד"ק:** הכוונה למלחמות שהיו בזמן מלכי פרס, והנבואה היא שלמרות כל המלחמות שהיו בימיהם, הדבר לא יפגע בממלכת יהודה. **מהר"י קרא:** הכוונה למלחמת החשמונאים.

¹¹⁹ **מצודות.**

¹²⁰ **מצודות.**

¹²¹ **מצודות.**

¹²² **מצודות.**

¹²³ **מצודות.**

¹²⁴ **מצודות.**

¹²⁵ לא מצאתי במפרשים התייחסות מדוע מופיע כאן שוב "נאם ה'" לאחר שהדבר כתוב כבר בתחילת הפסוק ובסוף הפסוק, ושאלתי חכם אחד והוא ענה לי שבגלל שדברי הנבואה נראים כל כך רחוק וביאת המשיח נראה כדבר שלא יתקיים כל כך מהר, הנביא חיזק את דבריו שוב ואמר שה' אמר את דברי הנבואה.

¹²⁶ **מצודות. רש"י:** יש כאן מצב הפוך לעונש שנגזר על יכניה. הקב"ה גזר על יכניה שיהיה כחותם לרעה, ובזכות שיכניה חזר בתשובה נולד זרובבל שהיה חותמו של הקב"ה.

¹²⁷ **מצודות.**

עולם שלם של תורה

בנגיעת קליק אחת

האתר של אוצר התורה

www.otzar.org.il

-
- (* ושננתם – ביאור על התנ"ך על פי פשוטו של מקרא (עד עתה קיים ביאור על רוב מוחלט של התנ"ך ובכל יום מתקדמים לעבר השלמת הביאור על התנ"ך כולו. כמו"כ אנחנו מתחילים ביאור על שישה סדרי משנה.
- (* דפי עבודה רבים על התנ"ך, שעשועונים ועוד ...
- (* אוצר מפרשי התנ"ך – מאמרים והרחבות על עניינים רבים בתנ"ך.
- (* אוצר לדרך – בענייני אמונה ומידות.
- (* ירושלים של זהב – בענייני ירושלים.